

Vatnsbornir faraldar sýkinga

Erindi á málþingi um öryggi neysluvatns hjá minni
vatnsveitum

Ása St. Atladóttir verkefnisstjóri á sóttvarnasviði

Embætti landlæknis

Kröfur í reglugerð 536/2001 varðandi örverur í neysluvatni

- 2. grein: Markmið reglugerðarinnar er að vernda heilsu manna með því að tryggja að neysluvatn sé heilnæmt og hreint
- 6. grein: Neysluvatn skal vera laust við örverur, sníkjudýr og efni í því magni sem getur haft áhrif á heilsu manna
- 5. grein: Enginn sem ætla má að haldinn sé sjúkdómi, sem borist getur með vatni, má gegna störfum við vatnsveitu ef það er talið geta valdið sýkingarhættu

Um heildarúttektir og reglubundið örverueftirlit gildir:

Tafla 4. Reglubundið eftirlit – Örverufræðilegir þættir.

RANNSÓKNAPÁTTUR	HÁMARKSGILDI	FLOKKUN	ATHUGASEMDIR
Heildargerlafjöldi við 22°C	Engin óeðlileg breyting	C	
Kóligerlar	0/100 ml	C	
Escherichia coli (E. Coli)	0/100 ml	A	
Clostridium perfringens (þ.m.t. gró)	0/100 ml	C	Aðeins fyrir yfirborðsvatns eða ef hætta er á mengun vatnsbóls frá yfirborðsvatni. Ef gildi mælast yfir hámarksgildi skal mæla sjúkdómsvaldandi örverur, s.s. Cryptosporidium

Vatnsbornir sýkingavaldar

- Bakteríur
  - Kamfýlóbakter
  - E. coli (VTEC O157)
  - Salmonella
  - Shigella, vibrio colerae
  - Legionella og Pseudomonas aeruginosa í manngerðum vatnsdreifurum
- Veirur
  - Nóróveirur
  - Lifrabólguveira A og E, lömunarveikiveira
  - Adenovruses, Enteroviruses, Rotavirus
- Frumdýr
  - Giardia lamblia
  - Cryptosporidium

Reglugerð um skýrslugerð vegna sóttvarna

- Smitsjúkdómaskrá sóttvarnalæknis tekur til:
  - Smitsjúkdóma og sjúkdómsvalda þeirra
  - Alvarlegra heilsufarslegra afleiðinga eitrefna og geislavirkra efna
  - Óvæntra atburða sem geta haft alvarlegar heilsufarslegar afleiðingar meðal þjóða heims
  - Bólusetninga
  - Sýklalyfjanothkunar

Skráningar- og tilkynningaskyldir sjúkdómar

- Tilkynningaskyldir sjúkdómar
  - Sjúkdómar sem ógnað geta almannaheill
  - Atburðir sem geta haft alvarlegar heilsufarslegar afleiðingar á meðal þjóða heims (AHR 2005)
    - Persónugreinanlegar upplýsingar
- Skráningarskyldir sjúkdómar
  - Sýkingar sem geta náð mikilli útbreiðslu og ástæða er til að vakta
    - En ekki með persónugreinanlegum upplýsingum

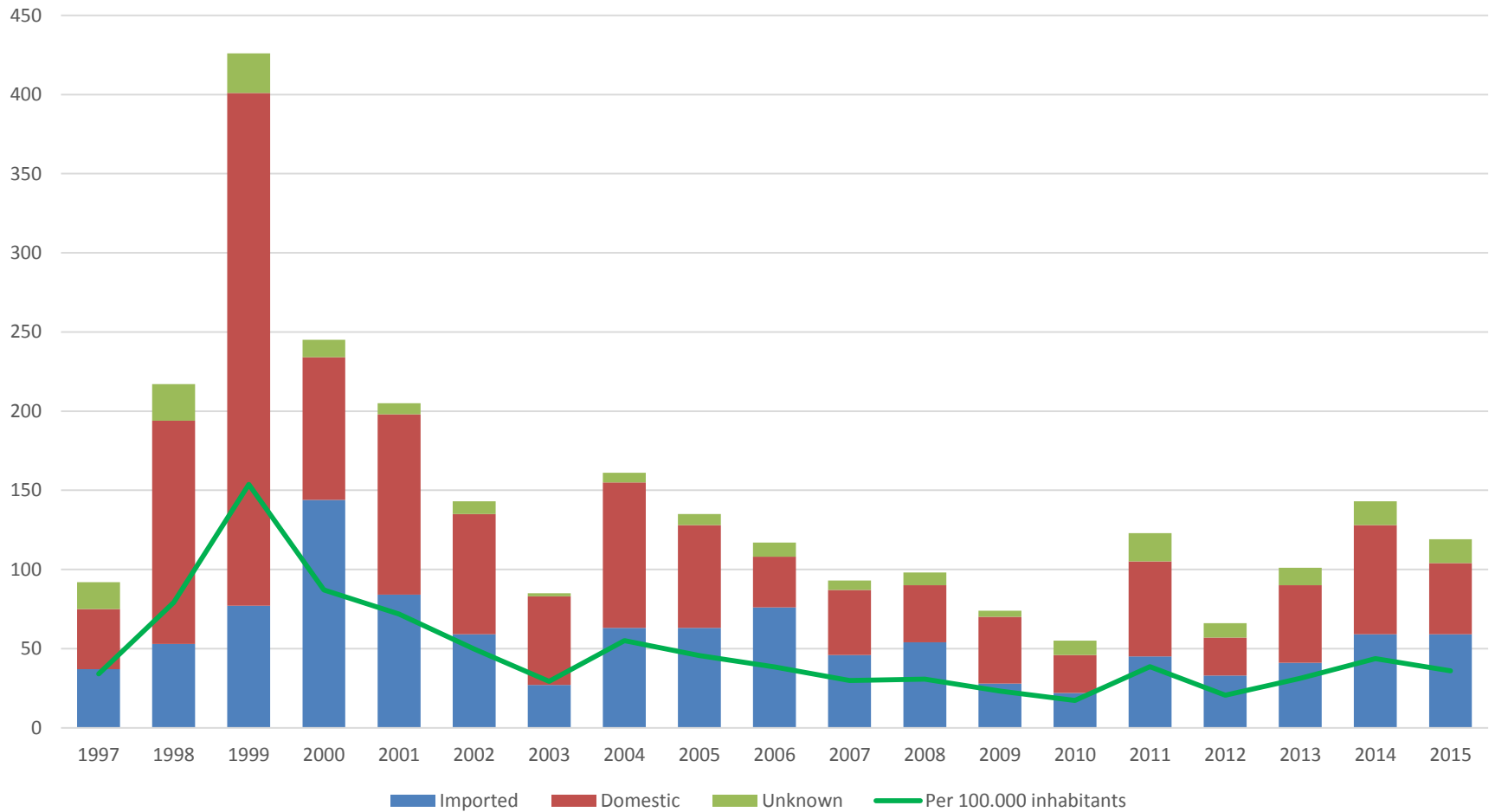

Kamfýlóbakter

- Helstu heimkynni eru meltingarfæri húsdýra og villtra dýra, sérstaklega fugla
- Fuglar og dýr menga yfirborðsvatn, ár og læki, þar sem bakterían getur lifað svo vikum skiptir
- Húsdýr smitast við að drekka þetta mengaða vatn
- Menn smitast oftast af menguðum dýraafurðum, einkum kjúklingum eða ógerilssneyddri mjólk
- Smit frá sýktum hvolpum og kettlingum, svo og menguðu yfirborðsvatni er einnig vel þekkt.

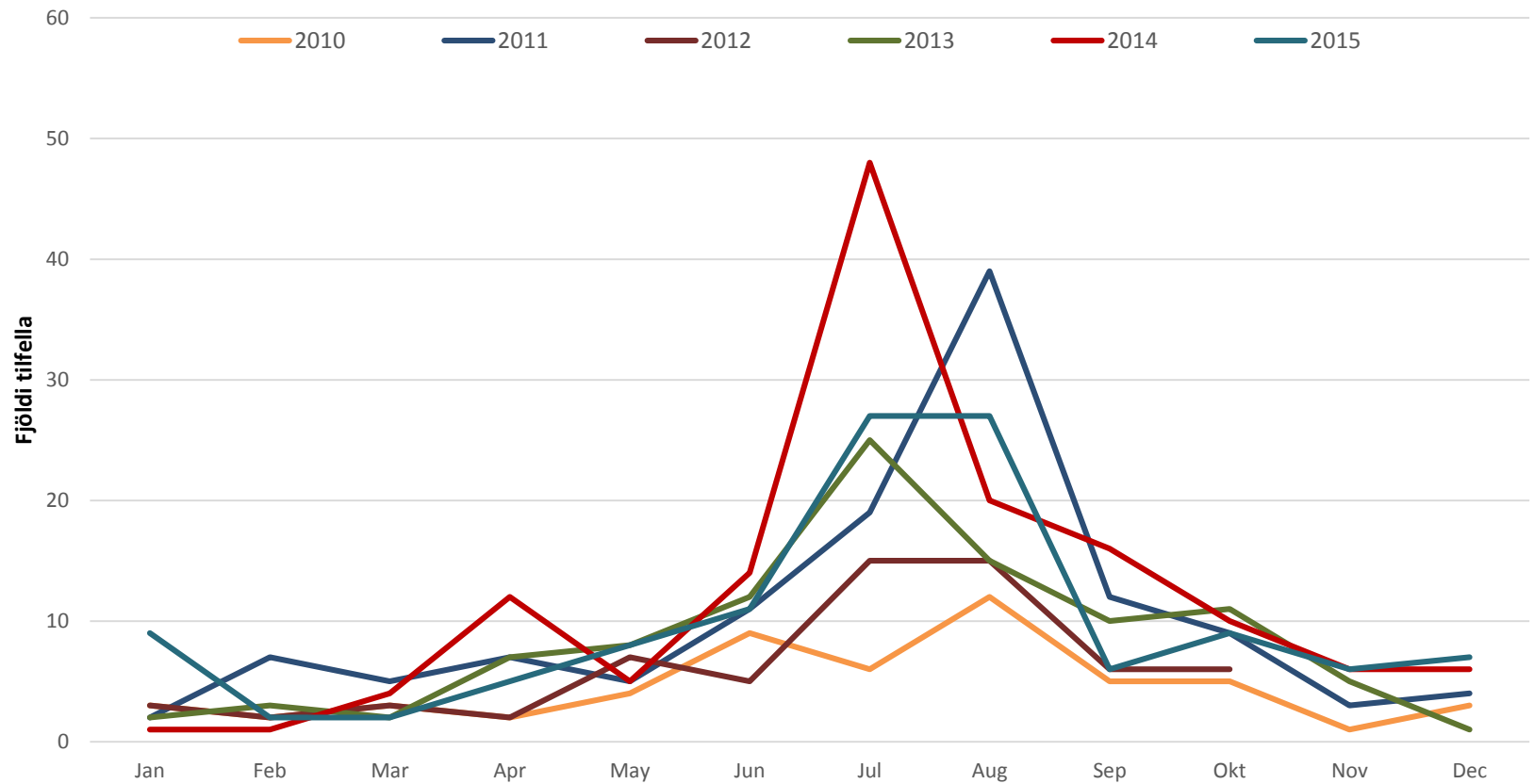
Heildarfjöldi kamfýlóbaktertilfella á Íslandi eftir ári og uppruna og fjöldi miðað við 100.000 íbúa árin 1997-2015

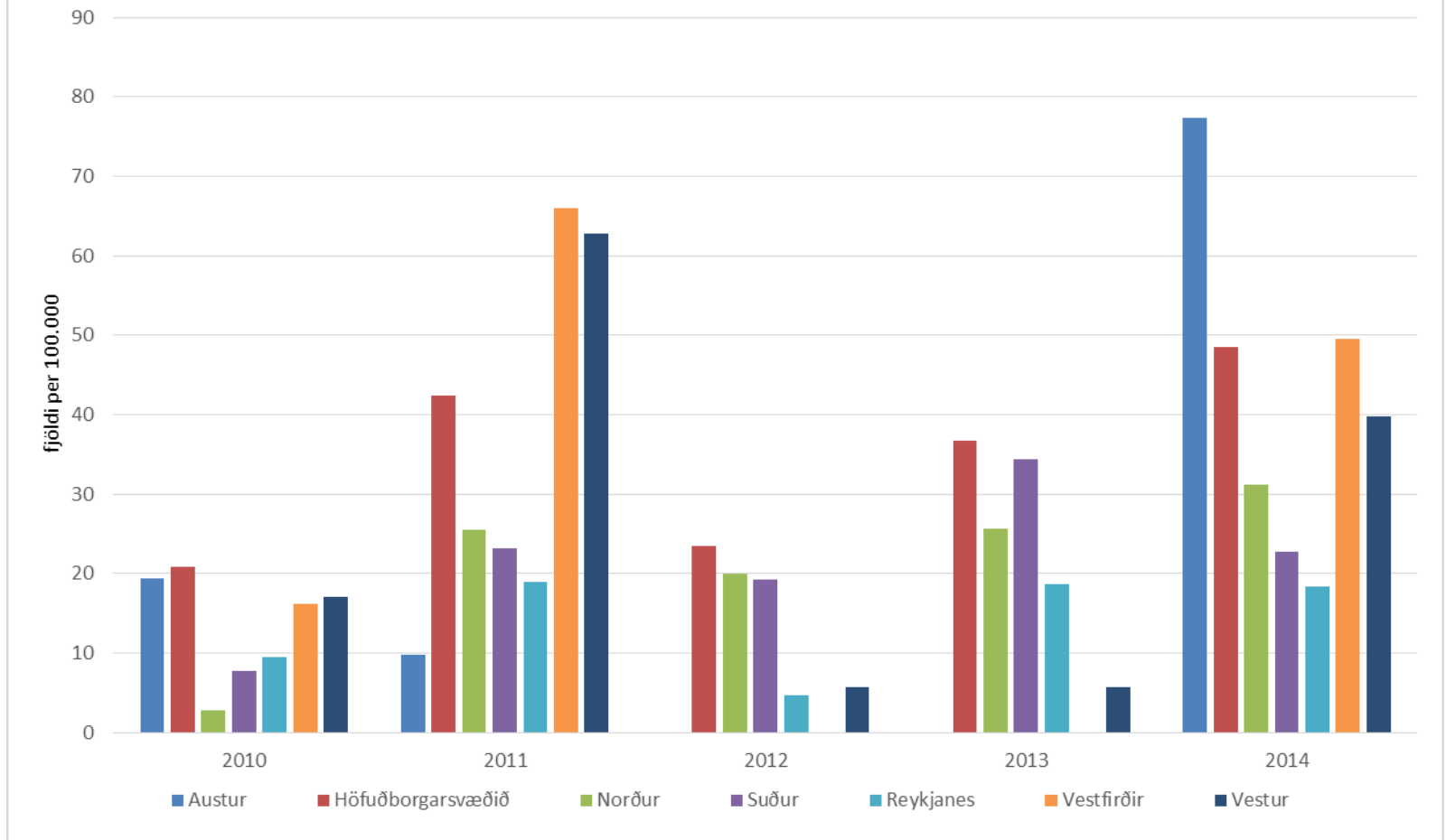

Fjöldi kamfýlóbaktersýkinga á Íslandi eftir mánuðum árin 2010 -2015

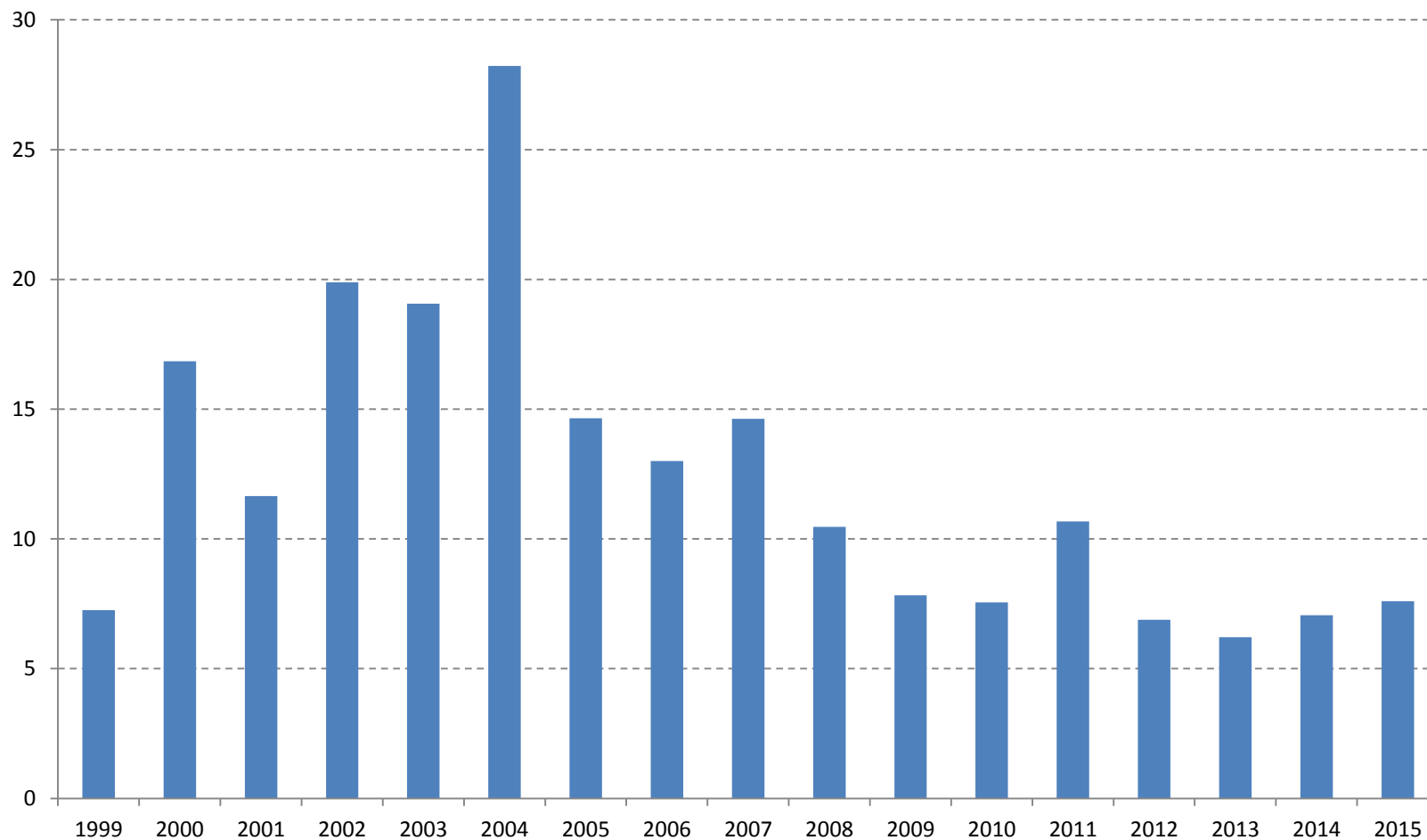

Fjöldi kamfýlóbakterílfella eftir heilbrigðissvæðum per 100.000 íbúa árin 2010-2014

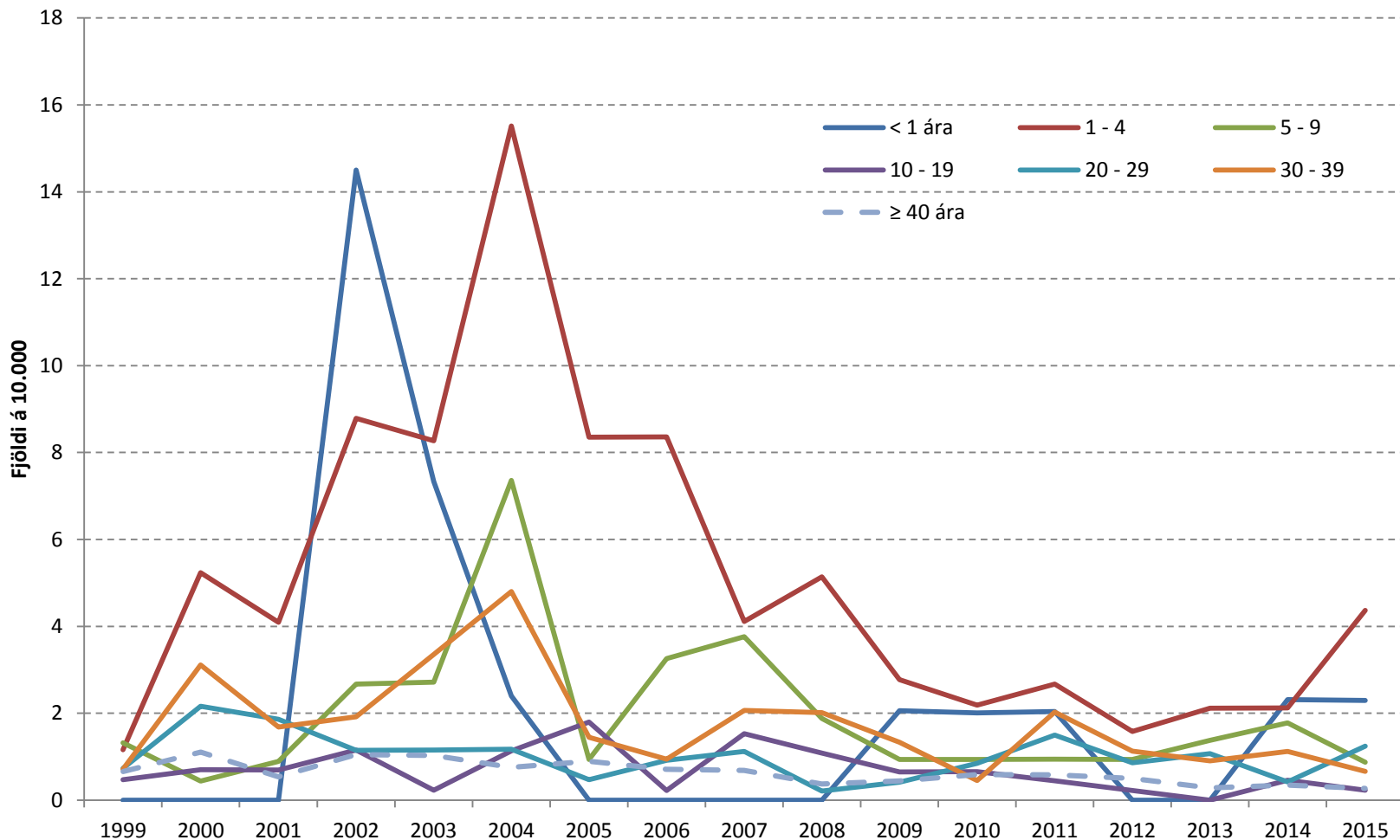

Fjöldi Giardia lamblia tilfella á 100.000 íbúa á Íslandi eftir árum frá 1999-2015

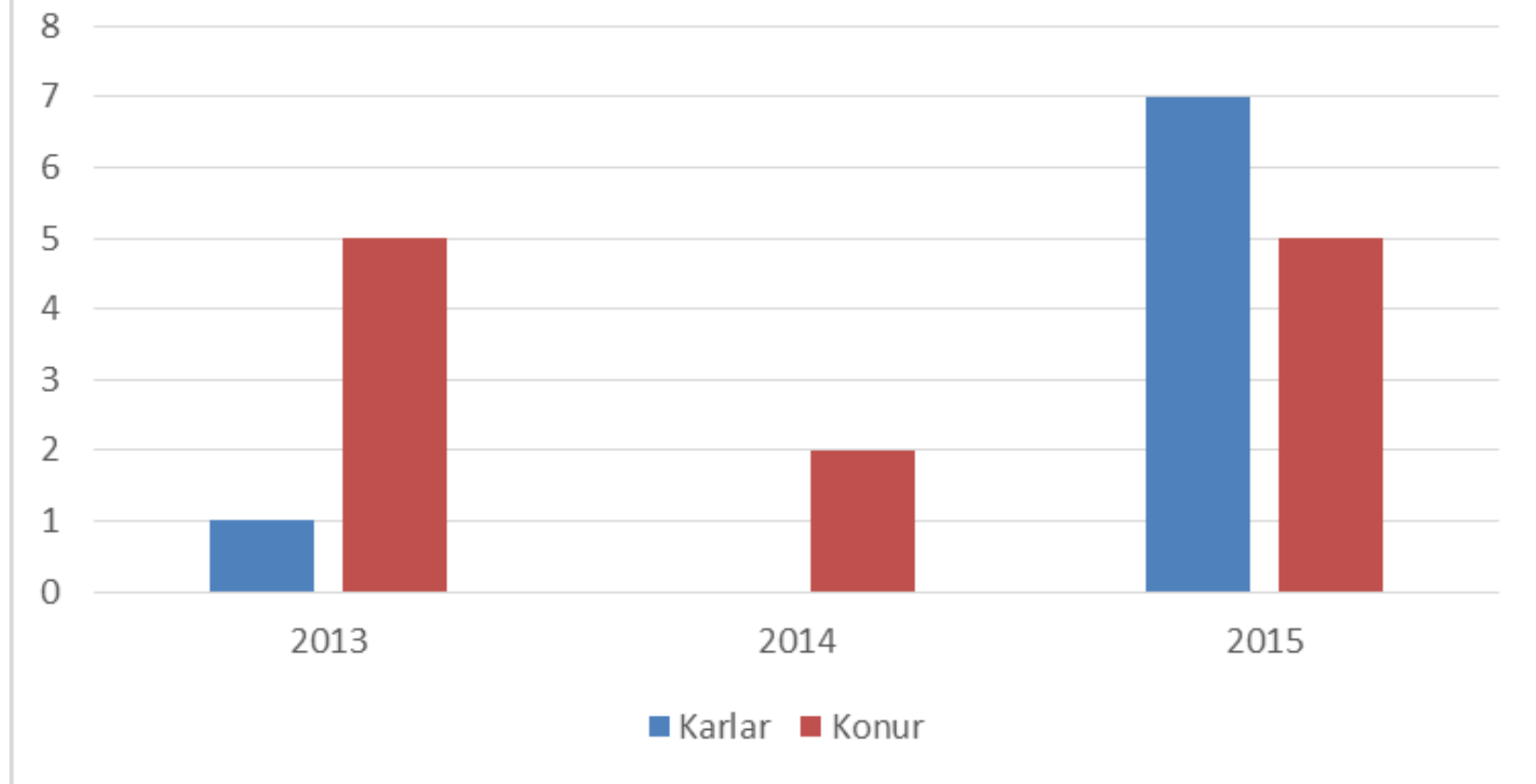

Fjöldi Giardia lamblia tilfella á Íslandi eftir aldri á per 100.000 íbúa frá 1999-2015

Cryptosporidium í hægðasýnum á Sýkladeild LSH

Veirur í vatni

- Algengustu veirur í vatni eru caliciveirur (nóró), astroveirur og entero veirur (polio),-erfitt að greina
- Eru mjög skæðir sjúkdómsvaldar
- Lágt hitastig lengir líftímann
- Skólpmengað vatn inniheldur mjög mikið af veirum, >100 tegundir þekktar sem geta valdið sjúkdómum í mönnum.
- Valda t.d. uppköstum og niðurgangi, lifrabólgu, heilahimnubólgu, hita, útbrotum, og augnslímhúðarbólgu

Nóróveirufaraldur í Húsafelli í maí-júní 2004 ~ 150 veiktust

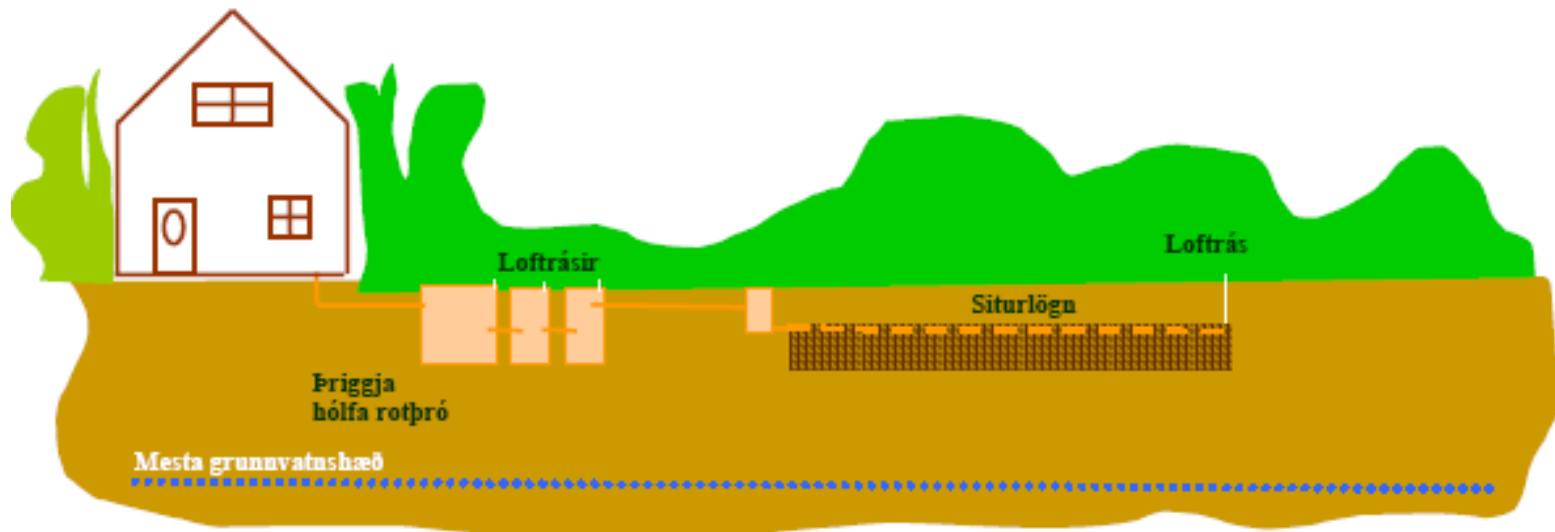

Tjörn í Stuttárbotnum

Hótel og vatn

Ágúst 2004 ~ 100 manns veiktust

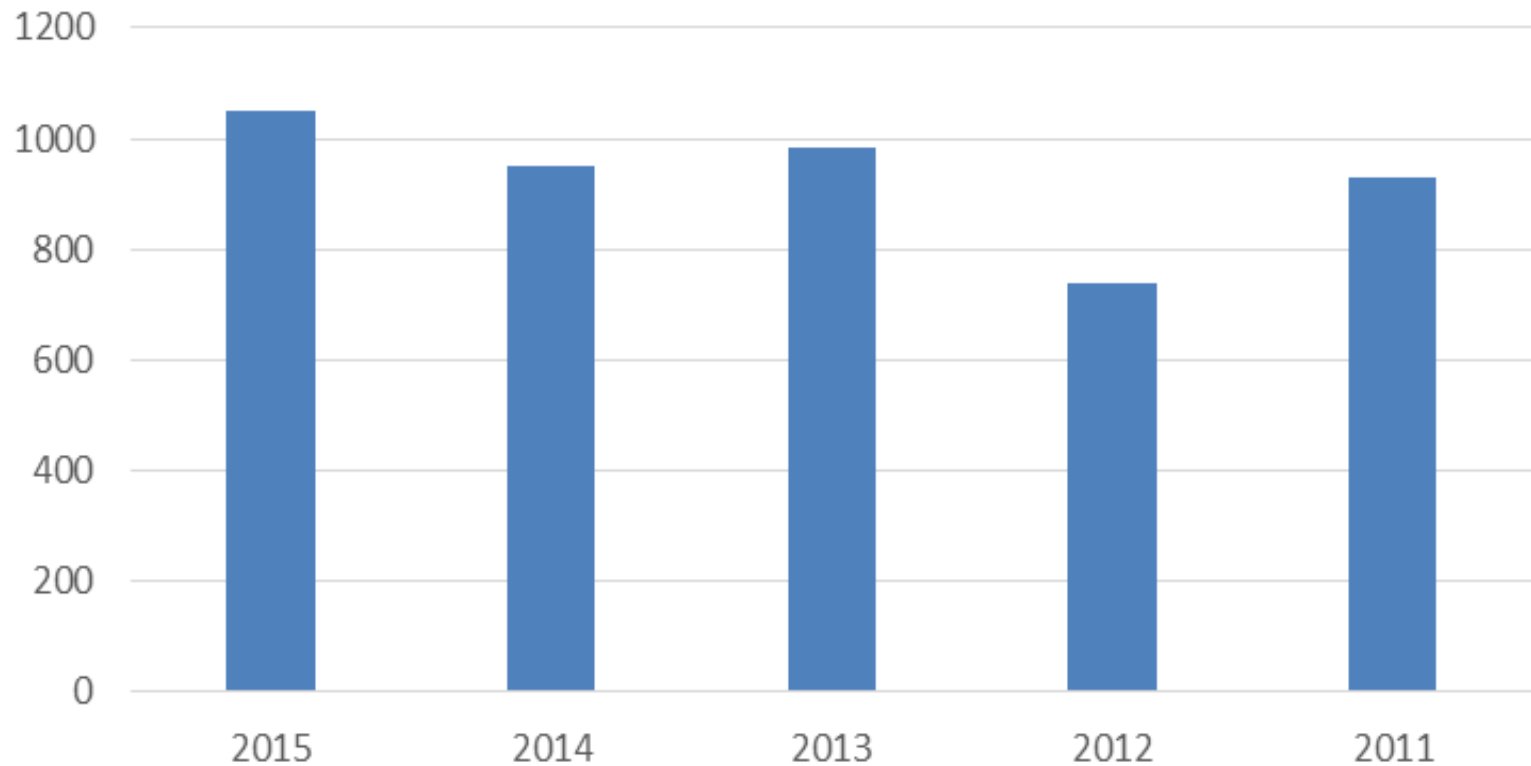

- neysluvatn hótels mengaðist af nóróveirum, trúlega út frá rotþró
- Tókst að sýna fram á sömu undirtegund veiru hjá ferðamanni sem sýktist og greindist í vatninu

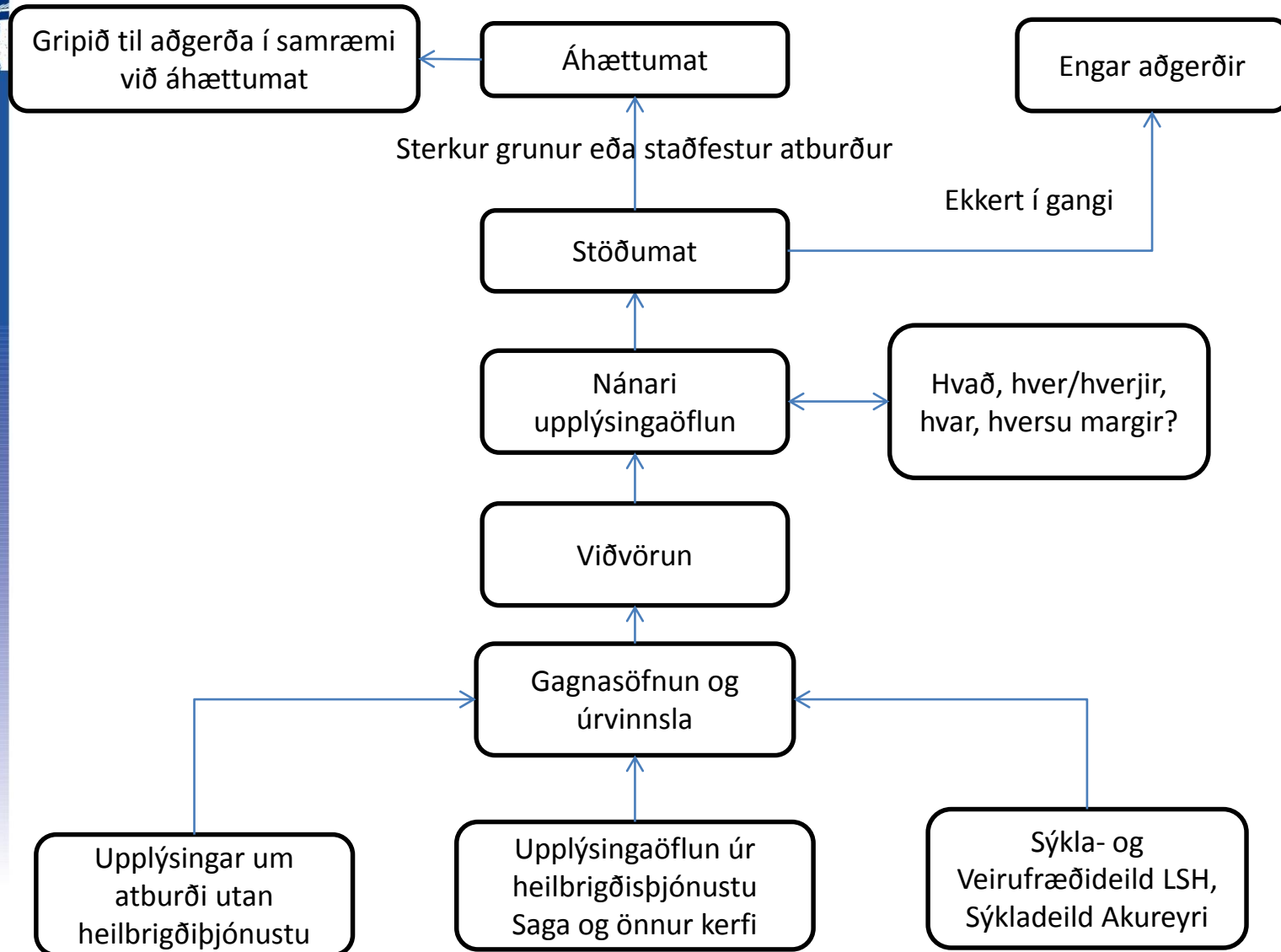

Fjöldi saursýna í veiruleit fyrir niðurgangsveirum á Veirufræðideild Landspítalans

Farsóttagreining – hlutverk sóttvarnalæknis

Varnir og viðbrögð

- Samstarf stofnana

- Stjórnskipuð samstarfsnefnd um sóttvarnir (sbr. Sóttvarnalög nr. 19/1997 með síðari breytingum)

- Metur og upprætir smithættu vegna hættu á að dýr, matvæli, starfsemi, **vatn**, skolplagnir, loftræsting eða annað í umhverfinu dreifi eða geti dreift smitnæmum sjúkdómsvöldum sem ógna heilsu manna
    - Hefur aðgang að nauðsynlegum gögnum og öllum stöðum sem hún telur nauðsynlegt að skoða og getur fengið til þess aðstoð lögreglu ef með þarf
    - Fyrirmæli um að grípa án tafar til allra nauðsynlegra aðgerða til að uppræta smithættu.
    - Nefndina skipa sóttvarnalæknir (formaður), yfirdýralæknir og fulltrúi Umhverfisstofnunar

Þrjár sýkingahrinur kamfýlóbakter í júlí 2014

- Í Neskaupsstað (5 einstaklingar) og í Suðursveit (3 einstaklingar)
- Í veiðihúsi á Vestfjörðum (a.m.k. 4 einstaklingar)

Einstaklingarnir sem greindust með kampýlóbakter búa á eftirtöldum götum í Neskaupstað:

- Blómsturvöllum. Sá veiktist 2. júlí 2014
- Mýrargötu. Sá veiktist 5. júlí 2014
- Piljavöllum. Sá veiktist 5. júlí 2014
- Hólsgötu. Sá veiktist 7. júlí 2014
- Sá fimmti, 9 ára barn, sem við vorum jafnvel að hugsa um að telja ekki með því hann er talinn hafa veiktist 15. júní 2014 en ákváðum síðan að hafa með, býr í Víðimýri.

Sýnataka á Neskaupstað

- Fjögur sýni tekin á mismunandi stöðum úr neysluvatni á Neskaupstað. Öll neikvæð m.t.t. Kamfýlóbakter
- Sýni úr vatnsbóli í Suðursveit – var nánast sterilt, 2 gerlar við 22°C, en ekkert kólí.

Hópsýking í veiðihúsi í Barðastrandasýslu

- Maður í Rvk greindist með kamfýlóbakter en reyndist hafa verið í veiðihúsi
- Tíu gestir í hópi, fjórir fengu staðfesta kamfýlóbaktersýkingu, fleiri höfðu veikst áður
- Tvö íbúðarhús, tveir sumarhústaðir og veiðihúsið tengjast vatnsbólínu
- Veikindin bundin við veiðihúsið
- Vatnið mikið mengað
- Sett var upp geislunartæki í framhaldinu

Mynd 1: Mynd tekin af vatnsbólínu eftir að búið var að opna hlerann

Mynd 2: Tekin af vatnsbólínu eftir að hleranum var lyft upp

Myndir: Hlynur Þorsteinsson heilbrigðisfulltrúi

Sýnataka úr vatnsbólunni fyrir og eftir geislun

Sýnatökudagsetning: 30/07/2014
 Móttekið: 31/07/2014
 Rannsað: 31/07/2014

Sýnatökudagsetning: 07/08/
 Móttekið: 08/08/
 Rannsað: 08/08/

Tegund sýnis : Neysluvatn / Uppsprettu-lindarvatn
 Sýnatökustaður : Reykhólahreppi
 Auðkenni : 2-Guf/Vatnsból Gufudal
 Tílefni sýnatöku : Reglubundið eftirlit
 Aðrar upplýsingar : Hitastig við móttöku: 11°C
 Ástand vatnsbóls: Lélegur
 Frágangur vatnsbóls: Byrgt

Tegund sýnis : Neysluvatn / Uppsprettu-lindarvatn
 Sýnatökustaður : Reykhólahreppi
 Auðkenni : 3-Guf
 Tílefni sýnatöku : Reglubundið eftirlit
 Aðrar upplýsingar :
 Skýringar :

Skýringar :

Orverurannsóknir

E coli 100 ml síun (ÓVA2)..... 9
 Enterokokkar 100 ml síun (ÓVA12)..... 3
 Gerlafljöldi við 22°C í 1 ml (ÓVA5)..... 430
 Kóligerlar í 100 ml síun (ÓVA2)..... 18
 Sulfít red.Clostridia í 20 ml, síun (ÓVA7)..... 0

Mat sýnis

Stenst ekki geðakröfur skv. reglugerð 536/2001
 Vegna heildargerlafljöldi við 22°C, kóligerla, E.coli og Enterokokka.

Sýnatökudagsetning: 07/08/
 Móttekið: 08/08/
 Rannsað: 08/08/

Orverurannsóknir

E coli 100 ml síun (ÓVA2)..... 0
 Gerlafljöldi við 22°C í 1 ml (ÓVA5)..... 12
 Kóligerlar í 100 ml síun (ÓVA2)..... 0

Bælis- og Bfnarannsóknir

**Sýrustig (pH) (EVA1)..... 6,85
 **Ammoníak,NH4-N(mg/l) (EVA6)..... <0,05 mg/L
 **Grugg..... 0,15 NTU
 **Leiðni (EVA3)..... 86 µS/cm

Mat sýnis

Stenst geðakröfur skv. reglugerð 536/2001

Sýnatökudagsetning: 07/08/21
 Móttekið: 08/08/21
 Rannsað: 08/08/21

Tegund sýnis : Neysluvatn / Uppsprettu-lindarvatn
 Sýnatökustaður : Reykhólahreppi
 Auðkenni : 3-Guf
 Tílefni sýnatöku : Reglubundið eftirlit
 Aðrar upplýsingar :
 Skýringar :

Tegund sýnis : Neysluvatn / Geislað (u.v. Ljós) vatn
 Sýnatökustaður : Reykhólahreppi
 Auðkenni : 2-Guf/Veiðihús Gufudalsá
 Tílefni sýnatöku : Reglubundið eftirlit
 Aðrar upplýsingar :
 Skýringar :

Orverurannsóknir

E coli 100 ml síun (ÓVA2)..... 0
 Gerlafljöldi við 22°C í 1 ml (ÓVA5)..... 12
 Kóligerlar í 100 ml síun (ÓVA2)..... 0

Orverurannsóknir

E coli 100 ml síun (ÓVA2)..... 0
 Gerlafljöldi við 22°C í 1 ml (ÓVA5)..... 6
 Kóligerlar í 100 ml síun (ÓVA2)..... 0

Bælis- og Bfnarannsóknir

**Sýrustig (pH) (EVA1)..... 6,85
 **Ammoníak,NH4-N(mg/l) (EVA6)..... <0,05 mg/L
 **Grugg..... 0,15 NTU
 **Leiðni (EVA3)..... 86 µS/cm

Bælis- og Bfnarannsóknir

**Sýrustig (pH) (EVA1)..... 7,25
 **Ammoníak,NH4-N(mg/l) (EVA6)..... <0,05 mg/L
 **Grugg..... 0,18 NTU
 **Leiðni (EVA3)..... 92 µS/cm

Mat sýnis

Stenst geðakröfur skv. reglugerð 536/2001

Mat sýnis

Stenst geðakröfur skv. reglugerð 536/2001

Mynd 3: Tekin ofan í vatnsbólið

Mynd 4: Tekin ofan við yfirborð vatnsbólsins

Myndir: Hlynur Þorsteinsson heilbrigðisfulltrúi

Mynd 5: Tekin við hliðina á vatnsbólinu, líklegast ætlað sem yfirfall úr vatnsbóli

Mynd 6: tekið rétt fyrir ofan vatnsból, slangan liggur úr skurði sem grafinn hefur verið, líklega til að auka vatnsmagn í vatnsbóli.

Mynd 8: Búið að setja upp skilti sem og aðvörun að „sjóða allt vatn“

Mynd 7: Geilsunartæki komið á svæðið

Mynd 10: Yfirlitsmynd þar sem vansbólið er vinstramegin við miðju og íbúðarhús Fremri bæjarins er hægra megin, rautt hús með hvítu þaki

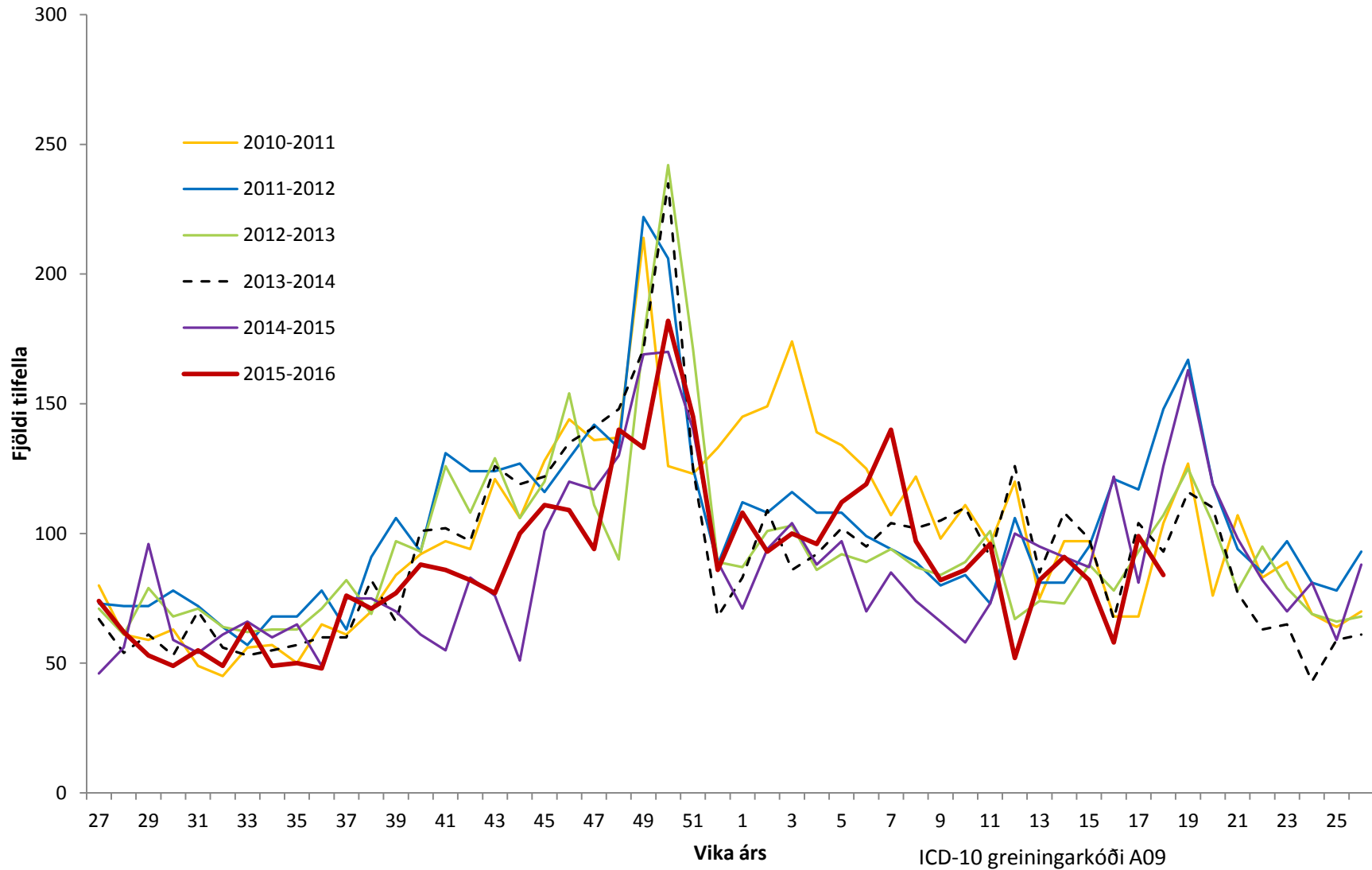
Stór hluti vatnsborinna sýkinga fer framhá vöktunarkerfi smitsjúkdóma:

- Einkenni iðrasýkinga, ógleði, niðurgangur, uppköst, kviðverkir, eru oft væg og vara aðeins í nokkra daga – að einni viku
- Aðeins lítill hluti þeirra sem hafa sýkst leita læknis
- Lítill hluti þess hóps skilar hægðasýni til greiningar á sýkli

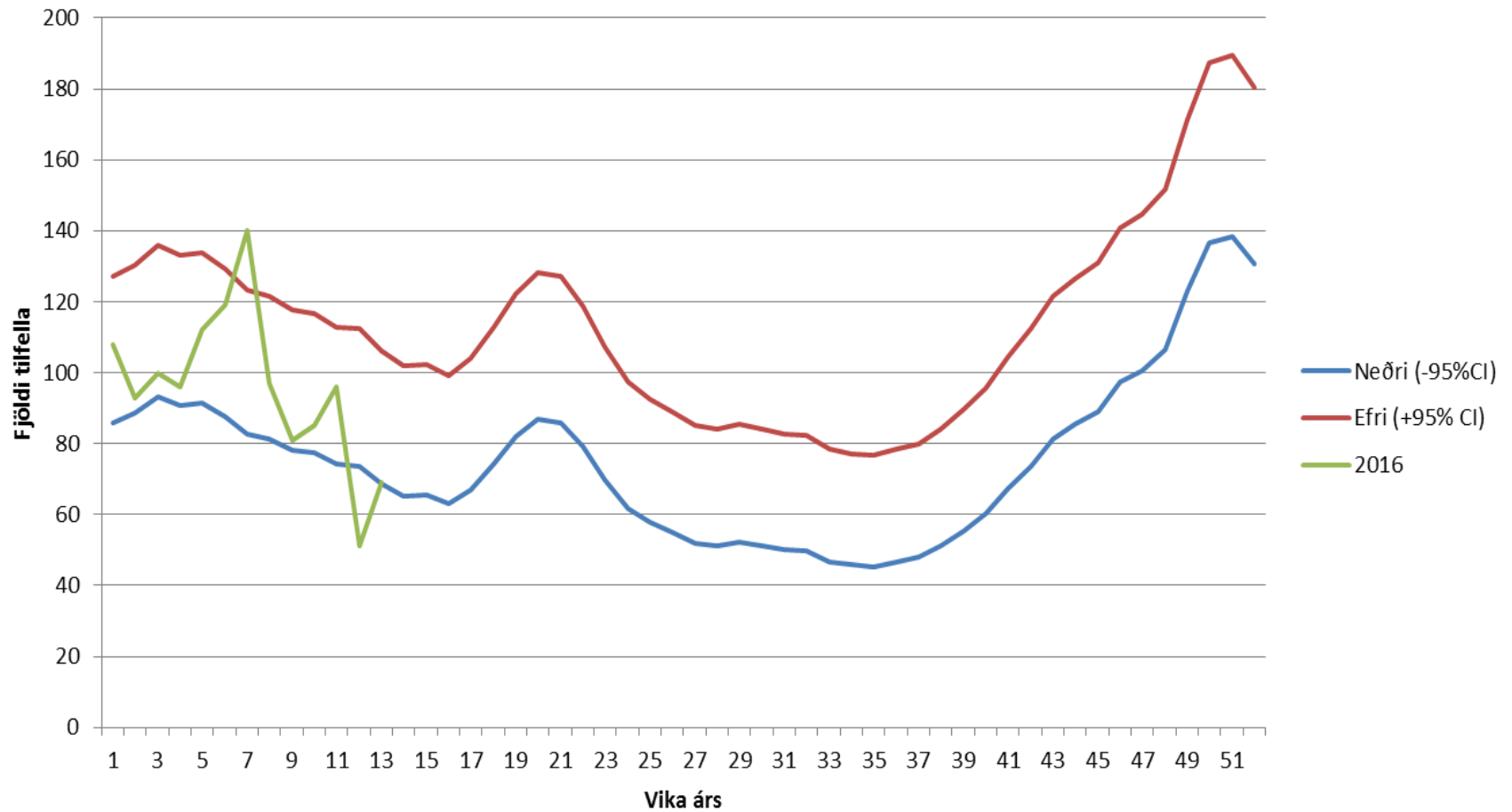

Fjöldi með niðurgang eftir vikum og ári frá 27. viku 2010 til 18. viku 2016

Skráð tilfelli af niðurgangi (A09) á Íslandi 95% öryggismörk (CI) byggð á tölum frá 2010-2014

Innra eftirlit vatnsveitna bætir lýðheilsu

- Rannsókn Maríu Gunnarsdóttur 2014 gekk út á að skoða skráningu á niðurgangi hjá 18 heilsugæslustöðvum og para tíðnina við innra eftirlit hjá vatnsveitum.
- Marktækt lægri niðurgangstíðni var á svæðum þ.s. vatnsveitur höfðu sett upp innra eftirlit.
- Rannsóknin bendir til að 14% af niðurgangstilfellum eigi sér uppruna í neysluvatni.
- Strangar reglur og öflugt eftirlit með vatninu hefur því mikil áhrif í að hindra vatnsborna faraldra.

Takk fyrir áheyrnina

